

Panic, Idzi

„Přemysl Otakar II. Král železny a zlaty. Král zakladatel a mecenáš”, Jiří Kuthan, Vimperk 1993 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 85/1-2, 162-163

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

nowatorskie ujęcie dziejów Bizancjum w XI i XII w. Angold nie pozwala jednak czytelnikowi zapoznać się w pełni z ocenami historiografii współczesnej, powołuje bowiem tylko oceny historyków jego zdaniem najbardziej przekonywujących. Tym samym nie narażając się na zarzut niezajomości literatury przedmiotu, umniejsza poznawcze walory swej pracy. Nie pomaga tutaj podanie w miarę pełnej bibliografii, uzupełnionej sumiennie przez redaktora naukowego wydania polskiego o polskie wydania prac i rozprawy naszych autorów.

Pod adresem wydawnictwa, które zadbało także o techniczną poprawność publikacji, postawić można pytanie, dlaczego na obwołucie pracy poświęconej historii Bizancjum w XI i XII w. umieszczona została reprodukcja mozaiki z VI w., z kościoła San Vitale w Rawennie, przedstawiająca Justyniana i Teodora? Oczywiście jest to jeden z bardziej znanych przykładów sztuki imperialnej Bizancjum, ale dla pełnego średniowiecza zupełnie niereprezentatywny. Jest przecież kilka nie mniej słynnych zabytków z właściwej tematycznie epoki. Wystarczy wskazać na mozaikę z podobizną cesarza Jana I Komnena i cesarzowej Ireny z kościoła Hagia Sophia w Konstantynopolu z ok. 1118 r., czy miniaturę przedstawiającą cesarza Nicefora Botaniatę z kopii Homilii Jana Chryzostoma wykonanej ok. 1078 r.

Mimo powyższych uwag, wyrażone na wstępie zadowolenie z powodu ukazania się pracy Angolda pozostaje niezachwiane. Można mieć tylko nadzieję, że trwająca obecnie dobra passa wydawnicza na prace mediewistyczne przyniesie kolejne opracowania poświęcone dziejom Bizancjum.

Jacek Wiewiórowski

Jiří Kuthan, *Přemysl Otakar II. Král železný a zlatý. Král zakladatel a mecenáš*, Vimperk 1993, s. 370, 1 nlb., 115 ilustr. czarno-białych, 16 tablic barwnych, 217 reprodukcji monet.

Monografia Jiřího K u t h a n a poświęcona panowaniu króla Czech Przemysła Ottokara II jest kontynuacją serii publikacji poświęconych czasom ostatnich Przemyslidów. Epoka ta — obok rządów dwóch pierwszych Luksemburgów w Czechach — stanowi dla naszych południowych sąsiadów okres szczególnej chwały, gdyż w tym właśnie czasie Czechy wywierały znaczący wpływ na losy Europy. Ta uzasadniona duma widoczna jest w podtytule omawianej pozycji. Zawarta jest w nim kwintesencja pracy, którą otwiera rozdział poświęcony polityce zagranicznej Przemysła (s. 9-23). Autor szczególnie wiele miejsca poświęcił przedstawieniu sposobu formowania się potęgi tego władcy, zarówno od strony politycznej, jak i militarnej. Czytelnik polski może odczuć pewien niedosyt z powodu braku relacji o udziale polskich książąt w polityce króla czeskiego (autor ograniczył się do epizodu wyprawy Bolesława Opolskiego i Bolesława Wstydlivego na Morawy w 1253 r., s. 14), jakkolwiek w kilku innych miejscach wspomina o planach dotyczących północnych sąsiadów Czech (s. 16).

Rozdział II poświęcony jest ideowym podstawom monarchii Przemysła Ottokara II. Szczególnie cenne są spostrzeżenia dotyczące rozwoju kultury rycerskiej w Czechach za panowania tego władcy (s. 25-26), a także formowania się czeskiej dumy narodowej, w konfrontacji z wielmożami styryjskimi czy bawarskimi (s. 27-28).

W rozdziale następnym autor przedstawił rozległe działania władcy jako inspiratora rozwoju gospodarczego Czech i człowieka wspierającego, czy wręcz inicjującego przedsięwzięcia na polu budownictwa oraz sztuki. Już pobieżne wyliczenie dorobku Czech tego okresu (a także krajów ościennych zajętych przez Przemysła Ottokara II) pozwala zrozumieć skalę rozwoju tego kraju w

drugiej połowie XIII stulecia, na co składa się między innymi znacząca liczba nowo zakładanych miast, klasztorów czy wzniesionych zamków. W przypadku krajów ościennych, jak choćby Austrii lub Styrii (s. 45) rodzi się jednak pytanie, czy podane przez autora przykłady nowozakładanych miast nie stanowią raczej konsekwencji dotychczasowego wzrostu cywilizacyjnego tych obszarów, aniżeli działań władcy czeskiego. Nie ujmując niczego wielkim zasługom tego monarchy brak też wskazania, choćby pobieżnego, jak wielki był udział społeczeństwa w realizowanych przedsięwzięciach.

Kolejne dwa rozdziały (IV i V) dotyczą pogranicza spraw politycznych i ideowych sprawowania władzy. W pierwszym z nich autor zreferował stan wiedzy na temat monet i pieczęci monarchów z czasów Przemysła Ottokara II, w kontekście tak wpływów zewnętrznych, jak i własnych, czeskich przedsięwzięć, które w rezultacie dały temu krajowi na dłuższy czas stabilizację monetarną. W następnym natomiast omówił miejsce sakraliów w programie ideowym tego władcy (s. 113). W tym też aspekcie ujął autor dwa ostatnie rozdziały, poświęcone organizacji dworu króla czeskiego i sztuce tworzonej na dworze, lub z inspiracji królewskiej. Poprzedza je rozdział poświęcony wielorakim aspektom architektury (miejskiej, obronnej, sakralnej) w dobie panowania Przemysła Ottokara II. Całość dopełnia staranny wybór literatury, w tym również polskiej, a także indeks osób i miejscowości.

Tak ujęta całość pozwoliła autorowi pośrednio odnieść się do wielowiekowego sporu na temat tego władcy. Przypomnijmy, że dla jednych był nacjonalistą czeskim, albo też przedstawicielem słowiańskiej dążności do potęgi, dla drugich natomiast monarchą, który wpuścił do Czech w sposób niekontrolowany żywioł niemiecki. Najliczniejsza chyba grupa to najpewniej jego wielbiciele, dla których Przemysł Ottokar II uosabia czeskie marzenia o dominacji, przynajmniej w Europie Środkowej. Przytaczając te poglądy autor tej wartej poznania i uważnej lektury książki pisze słusznie, że *dnes již tento nacionálně — politický aspekt neni v hodnoceni Přemysla Otakara II dávno aktuální*.

Idzi Panic

Urszula S o w i n a, *Sieradz. Układ przestrzenny i społeczeństwo miasta w XV-XVI w.*, Warszawa-Sieradz 1991, s. 237, ryc. 13 + plany i mapy pod opaską.

W badaniach nad problematyką miejską od pewnego czasu daje się zauważyć coraz większe zainteresowanie metodą socjotopograficzną, łączącą poznawanie struktur społecznych miasta z jego rozwojem przestrzennym. Najpełniejsze opracowanie pod tym względem otrzymał — jak dotąd — Poznań, a ponadto kilka innych miast (Toruń, Chełmno, Elbląg) zaliczanych do największych w średniowieczu. Sieradz należał w tym okresie do miast średnich, a o jego wyborze jako podmiotu badań zdecydował przede wszystkim zwarty zespół zachowanych źródeł miejskich, tj. księgi wójtowskie z lat 1432-1457, 1506-1542 oraz radzieckie od 1465 do 1539 r. Uzupełniający materiał źródłowy z zapisami dotyczącymi transakcji nieruchomości zawierają sieradzkie księgi ziemskie (1424-1510) i grodzkie (1405-1505), dokumenty pergaminowe, wpisy do Metryki Koronnej, inwentarze z XVI w. Ważną grupę źródeł stanowi kartografia, w tym plany miasta z XVIII i XIX w. Już w tym miejscu można stwierdzić, że szeroka podstawa źródłowa umożliwiła autorce uzyskanie społecznego, zawodowego i przestrzennego obrazu Sieradza na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych.

Prezentowana monografia składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy zmian w topografii średniowiecznego Sieradza (s. 14-48), począwszy od jego kształtowania się jako ośrodka grodo-